

IJTIMOIY KONFLIKTNING OQIBATLARI (FUNKSIYALARI)

CONSEQUENCES (FUNCTIONS) OF SOCIAL CONFLICT

ПОСЛЕДСТВИЯ (ФУНКЦИИ) СОЦИАЛЬНОГО КОНФЛИКТА

Mamasaidova Durdona Quvvatovna

Samarqand davlat universitetining Kattaqo'rg'on filiali Ijtimoiy ish ta'lim yo'nalishi talabasi; e-mail: durdonaquvvatovna@gmail.com

Qahhorova Feruza Yorqin qizi

Samarqand davlat universitetining Kattaqo'rg'on filiali Ijtimoiy ish ta'lim yo'nalishi talabasi; e-mail: feruzaqahhorova03@gmail.com

Ilmiy rahbar: Abbassova Maftuna Subxanovna

Samarqand davlat universitetining Kattaqo'rg'on filiali o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada asosan ijtimoiy konflikt va ijtimoiy konfliktning oqibatlari ya'ni funksiyalari haqida aytib o'tilgan. Avallo konflikt nima va unga qanday ta'riflar berilganligi haqida ham aytib o'tildi. Yana tarixda insonlar orasida qanday ziddiyatlar kelib chiqqanligi haqida ham aytib o'tilgan. Insonlar orasidagi o'zaro ziddiyatlar oqibatida qanday muammolar kelib chiqishi va bunga misollar keltirib o'tilgan. Ijtimoiy konfliktlarga va uning ortidan paydo bo'ladigan sabab va oqibatlariga ham to'xtalib o'tilgan, bugungi kunda mamlakatimizda olib borilayotgan ma'naviy-ma'rifiy, ta'lim-tarbiya ishlarini markazga qo'yish, ularni yangi bosqichga ko'tarish yosh avlodlarimizni har tomonlama mustaqil fikrlaydigan yetuk dunyoqarash egalari qilib tarbiyalash zarurligi haqida ham gap borgan.

Kalit so'zlar. Davlat, jamiyat, insonlar, konflikt, qonunlar, to'qnashuv, kurash, ziddiyatlar, xalq, ijtimoiy, yoshlar, sabab va oqibatlar, inson.

Abstract: This article mainly talks about social conflict and the consequences of social conflict, i.e. functions. Avallo was also told about what the conflict is and how it is defined. It has also been mentioned about the conflicts between people in history. What kind of problems arise as a result of mutual conflicts between people and examples of this are given. Social conflicts and their causes and consequences have been touched upon, putting them in the center of the spiritual and educational work being carried out in our country today, raising them to a new level. there was also talk about the need to raise our generations to be mature worldview holders who think independently in every way.

Key words. State, society, people, conflict, laws, conflict, struggle, conflicts, people, social, youth, causes and consequences, man.

Аннотация: В данной статье в основном говорится о социальном конфликте и последствиях социального конфликта, т.е. функциях. Авалло также рассказали о том, что представляет собой конфликт и как он определяется. Упоминалось также о конфликтах между людьми в истории. Какие проблемы возникают в результате взаимных конфликтов между людьми и приведены примеры этого. Затронуты социальные конфликты, их причины и последствия, поставив их в центр духовно-просветительской работы, проводимой сегодня в нашей стране, подняв их на новый уровень, заговорили также о необходимости поднятия наших поколений. Быть зрелыми носителями мировоззрения, мыслящими независимо во всех отношениях.

Ключевые слова. Государство, общество, народ, конфликт, законы, конфликт, борьба, конфликты, народ, социальное, молодежь, причины и последствия, человек.

KIRISH.

Farovon hayot - mukammal tarbiyadan boshlanadi. Ma'lumki, yosh avlod tarbiyasi hamma zamonlarda ham muhim va dolzarb ahamiyatga ega bo'lib kelgan. Ammo biz yashayotgan XXI asrda bu masala haqiqatdan ham hayot-mamot masalasiga aylanib bormoqda. «Tarbiya qancha mukammal bo'lsa, xalq shuncha baxtli yashaydi» deb bejizga aytishmagan donishmandlar. Hozirgi qaltis davrda tarbiya mukammal bo'lishi uchun bu masalada bo'shliq paydo bo'lishiga mutlaqo yo'l qo'yib bo'lmaydi» - deydi muhtaram Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev.¹

Biz bu maqolani boshlashdan oldin avvalo konflikt so'ziga to'xtaladigan bo'lsak:

Konflikt (lot. conflictus — ixtilof, to'qnashish) — 1) qarshi tomonlar, fikrlar, kuchlar to'qnashuvi; 2) adabiyot va san'atda — badiiy asar mohiyatida yotgan ziddiyat, personajlarning o'zaro to'qnashishi, ixtilofi. Konflikt epik asarlarga nisbatan qo'llanadi, dedektiv romanlarda esa u kolliziya, kechinma, fikr oqimi tarzida namoyon bo'ladi. Konfliktning 3 xil ko'rinishi mavjud: asar qahramonlarining birbirlari bilan to'qnashuvi, kurashi; shartsharoit, muhit bilan to'qnashuv; o'z-o'zi bilan ichki kurash. Drama konfliktni harakatni rivojlantiruvchi, keskinlashtiruvchi xususiyatga ega. Konfliktda yozuvchining dunyoqarashi, voqelikni, hayotni, dunyoni va insonni qanday idrok etishi va tushinishi namoyon bo'ladi. Dramaturgiyada "tashqi" konfliktga keng o'rin beriladi, bunda qahramonlar o'zaro bir-biri bilan ixtilofda, kurashda bo'ladi, "ichki" konfliktda esa qahramonning o'z burchini his etishi bilan ojiz ruhiy tomoni, hissiy iztiroblari, holati o'rtasidagi ziddiyat tarzida ko'rinadi. Sho'rolar davrida — sotsialistik realizm metodi

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning O'zbekiston yoshlar ittifoqining IV qurultoyida so'zlagan nutqi, 2017 yil.

hukmronlik qilgan davrda konflikt zaminiga ijtimoiy-sinfiy antagonizm qo'yilgan va bu ziddiyatning inqilobiy yo'l bilan yechilishi talab qilingan, individual axloq bilan jamoa ongi o'rtasidagi, xususiy mulkchilik ruhiyati bilan jamoat, xalq manfaati o'rtasidagi kurash tarzida qo'yilgan. Sho'ro tuzumini tanqid qilish man etilgan va shu tufayli adabiyotda, ayniqsa dramaturgiyada Konflikt-sizlik "nazariya"si kelib chiqqan. Hayotdagi keskin ziddiyatlarni chetlab o'tish, voqelikni, hayotni bo'yab ko'rsatish, insonni shunchaki bir qo'g'irchoq, robot tarzida ko'rsatish bu davr adabiyotining bosh belgisi bo'lgan. Milliy mustaqillik tufayli o'zbek adabiyoti va san'atining ijodiy usuli realistik metod bo'lib qoldi, hayot va insonni haqqoniy tasvirlash, voqelikdagi ziddiyatlar kulami va mohiyatini teran ochish, inson va jamiyatning kamol topishidagi qiyinchiliklarni, murakkab jarayonlarni oqilona tasvirlash yagona mezonga aylandi. Ammo yozuvchi, san'atkor voqelikdagi ziddiyatlarni qanday bo'lsa, shundayligicha badiiy asarga ko'chirmaydi, aksincha, ularni tanlab oladi, umumlashtiradi, yanada keskinlashtiradi, ular ma'nosi, mohiyatini ochadi, tushuntiradi.²

Insonlar bir zayilda ketisholmaganlari kabi barcha insonlar orasida ham turli xil ziddiyatlar kelib chiqishi mumkin ya'ni, ijtimoiy hayotimizdagi ziddiyatlar, insonlarning bir- birlarini tushinishmasliklari, insonlar jamiyatimizdagi yangiliklar va o'zgarishlar haqidagi o'zaro fikriy ziddiyatlar, yangi qaror farmoyishlar o'rtasida ham jamiyatimiz a'zolarida turli xil ziddiyatlar kelib chiqmoqda, bu ziddiyatlarni oldini olish bo'yicha ham juda ko'p soha vakillari ish olib borishmoqdalar.

Konfliktni tushunishga bo'lgan ikki xil yondashuv mavjud. Ulardan birinchisi konfliktni ancha keng – taraflar, fikrlar, kuchlar to'qnashuvi deb ta'riflaydi. Bunday yondashuvga ko'ra konfliktlar jonsiz tabiatda ham yuz berishi mumkin. "Konflikt" va "ziddiyat" tushunchalari amalda hajmiga ko'ra qiyoslanuvchan bo'lib qoladilar. Ikkinchi yondashuv konfliktni opponentlar yoki o'zaro ta'sir sub'ektlarining bir-biriga zid (teskari) yo'llangan maqsadlari, manfaatlari, pozitsiyalari, fikrlari yoki qarashlari ning to'qnashuvi deb tushuniladi.³

Ijtimoiy konfliktlarga va uning ortidan paydo bo'ladigan sabab va oqibatlariga ham to'xtalib o'tamiz.

Ijtimoiy (sotsial) konflikt – bu:

1)Ochiq qarama-qarshilik, ikki yo undan ortiq sub'ektlar – sotsial o'zaro ta'sir ishtirokchilarining to'qnashuvi bo'lib, buning sabablari sotsial konflikt ishtirokchilarining o'zaro zid manfaatlari va qadriyatlaridir;

² O'zME. Birinchi jild. Toshkent, 2000-yil

³ Karina V. Korostelina and Simone Lassig. History Education and Post-Conflict Reconciliation. USA Canada. Routledge, 2013.

2) sotsial ziddiyatlarning o'ta keskinlashgan holati, turli sotsial birliklar – sinflar, millatlar, davlatlar, turli sotsial guruhlar, sotsial institut kabilar manfaatlarining ular manfaatlari, maqsadlari, taraqqiyot tendensiyalarining qarama-qarshiligi yoki jiddiy farq qilishi tufayli kelib chiqadi;

3) sotsial sub'ektlarning ob'ektiv ravishda farqlangan manfaatlari, maqsadlari, taraqqiyot tendensiyalarining ochiq-oydin yoki yashirin kurashi, to'qnash kelishi, sotsial kuchlarning mavjud ijtimoiy tartibga qarshilik ko'rsatish asnosida bevosita yoki bilvosita to'qnashuvi, yangi sotsial birdamlikka tomon tarixiy intilishning alohida shakli;

4) konfliktli o'zaro ta'sir sub'ektlari o'zaro zid bo'lgan yoki bir-birini istisno etadigan qandaydir o'z maqsadlarini ko'zlagan vaziyat.

Ijtimoiy konfliktlar konfliktologiyaning markaziy ob'ekti ya'ni yadrosi hisoblanib, u esa shaxslararo konfliktlar hisoblanadi.

Ijtimoiy (sotsial) konflikt sabablari:

- 1) moddiy resurslar;
- 2) o'ta muhim hayotiy ko'rsatma(ustanovka)lar;
- 3) hokimiyat vakolatlari;
- 4) ijtimoiy (sotsial) tuzilmadagi maqom-vazifaga oid farqlar;
- 5) shaxsga doir (emotsional-psixologik) farqlar va h.k.

Konflikt sotsial (ijtimoiy) o'zaro ta'sir(harakat)ning turlari sifatida, uning sub'ektlari va ishtirokchilari bo'lib alohida individlar, katta va kichik sotsial guruhlar va tashkilotlar keladilar.

Konfliktli qarama-qarshilik – tomonlarning o'zaro kurashi, ya'ni bir-biriga qarshi qaratilgan harakatlaridir.

Sotsial konflikt asosida faqat sabablari o'zaro tubdan zid bo'lgan manfaat, ehtiyoj va qadriyatlar bo'lgan ziddiyatlar yotadi; bu kabi ziddiyatlar tomonlarning ochiqdan-ochiq kurashi, real qarama-qarshilikka o'tib ketadi.

Konfliktda to'qnashuvlarning kuch ishlatiladigan va kuch ishlatilmay digan shakllari mavjud.

Sotsial konflikt o'z ichiga raqib faoliyatini to'siq bo'layotgan yoki boshqa odam(guruh)larga zarar yetkazayotgan individ yoki guruh faolligini oladi.

Konfliktlar problematikasi sohasida quyidagi atamalar qo'llanadi: “bahs”, “munozara”, “savdolashuv, tortishuv”, “raqobatchilik va nazorat qilinadigan to'qnashuvlar”, “bilvosita va bevosita (to'g'ridan-to'g'ri) zo'ravonlik”.⁴

⁴ “PEDAGOGIK KONFLIKTOLOGIYA”
fanidan O'QUV – USLUBIY majmua. Namangan.2023

Har bir sohada duch bo'lganidek ijtimoiy sohalardagi konfliktlarni oldini olish va ular insonlar ongiga nojo'ya ta'sir qilmasligi uchun ham biz ijtimoiy ishchilar hamda boshqa soha vakillari ham jamiyatdagi ijtimoiy konfliktlarni oldini olishlari zarur. Bu kabi konfliktlar insonlarga turli xil yoshda turli xil ta'sir ko'rsatishi mumkin. Sog'ligiga, psixologiyasiga va boshqa shaklda ta'sir ko'rsatishi mumkin va oqibatlari yomon bo'lishi ham mumkin.

XULOSA

Insoniyat taraqqiyoti tarixi turli, ayni paytda, o'ziga xos manfaatli munosabatlarga ega, shaklan mazmunan bir-birini takrorlamaydigan shaxs, guruh, qatlamlar hamda voqea-hodisalarga har xil yondashuvlarning namoyon bo'lishi bilan xarakterlanadi. Turfa madaniyat va yondashuvlar ijtimoiy hayotning rivojlanishining oqilona asoslari paydo bo'lishiga, taraqqiyot qonuniyatining nazariy va amaliy mezonlari shakllanishiga xizmat qilishi bilan birga inson va jamiyat hayotida turli ijtimoiy xatarlar, tanazzullar, murosasizlikning, toqatsizlikning betakror shakllarining namoyon bo'lishiga olib keladi. Shu bois konfliktlarning namoyon bo'lish shakllari va turlarini o'ziga xos xususiyatlarini inobatga olgan holda quyidagicha: konfliktlarning ob'ekti, maqsadi, oqibatlari hamda yo'nalganligi, ularning namoyon bo'lish sabab-oqibatlari, to'satdan, kutilmaganda sodir bo'lish vaqtiga, davomiyligi va keskinlik darajasiga, nizolar kelib chiqishi va uning ishtirokchilariga ko'ra, ijtimoiy hayotning tashkil etilganlik darajasiga hamda vaziyatni sub'ektiv idrok etishni hisobga olgan holdagi va boshqa turlariga ajratish mumkin.

O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgach, kuchli fuqarolik jamiyatini barpo etish yo'lini tanladi. Dunyoviy davlatchilik asoslarining bosh tamoyillaridan biri esa tolerantlik hisoblanadi. Shu bois XXI asr takomilini tolerantlik tafakkurisiz tasavvur etib bo'lmaydi. Tolerantlik tafakkuri millatlar, elatlar, xalqlar, madaniyatlar, qarashlar, mafkuralar xilma-xilligi sharoitida ularning barchasining o'zaro hamkorlik va bir-birini qabul qilish, tenglik va o'zaro hurmat asosida yashash jarayonlarini anglatadi.

Darhaqiqat, O'zbekiston Respublikasining birinchi Prezidenti I.A.Karimov "Endilikda oldimizda turgan eng muhim vazifa – ana shu yuksak tushunchalar bilan birga milliy g'oyamizning uzviy tarkibiy qismlarini tashkil qiladigan komil inson, ijtimoiy hamkorlik, millatlararo totuvlik, dinlararo bag'rikenglik kabi tamoyillarning ma'no-mohiyatini bugungi kunda mamlakatimizda olib borilayotgan ma'naviy-ma'rifiy ta'lim-tarbiya ishlarining markaziga qo'yish, ularni yangi bosqichga ko'tarish yosh

avlodlarimizni har tomonlama mustaqil fikrleydigan yetuk dunyoqarash egalari qilib tarbiyalashdan iborat”, - deb ta’kidlagan.⁵ Yana mamlakatimizda insonlar o`rtasidagi va davlat va jamiyatimizda olib borilgan turli siyosiy jarayonlardagi ziddiyatlarni oldini olish maqsadida turli ishlar amalga oshirilmoqda.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zME. Birinchi jild. Toshkent, 2000-yil
2. Karina V. Korostelina and Simone Lassig. History Education and Post-Conflict Reconciliation. USA Canada. Routledge, 2013
3. “PEDAGOGIK KONFLIKTOLOGIYA” fanidan O‘ Q U V – U S L U B I Y majmua. Namangan.2023
4. I. A. Karimov, “Yuksak ma’naviyat- yengilmas kuch”
5. Axmedova Mukarram Tursunaliyevna PEDAGOGIK KONFLIKTOLOGIYA TOSHKENT «DONISHM AND ZIYOSI» 2020
6. O ‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning O ‘zbekiston yoshlilar ittifoqining IV qurultoyida so‘zlagan nutqi, 2017 yil.

⁵ I. A. Karimov, “Yuksak ma’naviyat- yengilmas kuch”